

Verksamhetsrapport

efter kvalitetsgranskning av undervisningen i
historia vid Norråsaskolan i Nässjö kommun

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om Norråsaskolan

Resultat

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av undervisningen i historia under våren 2015. Granskningen vid Norråsaskolan i Nässjö kommun ingår i detta projekt.

Norråsaskolan besöktes den 20-24 april 2015. Ansvariga inspektörer har utredaren Rut Hård af Segerstad och undervisningsrådet Malin Lundquist varit. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av undervisningen i historia genomförs i totalt 20 kommunala skolor och 7 fristående skolor. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Bakgrundsuppgifter om Norråsaskolan

Norråsaskolan är en kommunal grundskola som omfattar årskurserna 7–9. Arbetet vid skolan leds av en rektor som till sin hjälp har en biträdande rektor. På skolan går 445 elever. Enligt nationell statistik nådde 95 procent av eleverna i årskurs 9 minst betyget E i historia läsåret 2013/2014. På det nationella provet i historia 2014 nådde 81 procent av eleverna lägst den kravnivå som ska uppnås på samtliga delprov.

Undervisningen i historia bedrivs av sex lärare varav fyra är legitimerade. Lärarna är organiserade i arbetslag och ämneslag. På skolan finns en förstelärare med ansvar för att utveckla undervisningen i historia. En av lärarna i historia är vid tiden för granskningen tillförordnad rektor, men bedriver även i viss grad undervisning i historia.

Resultat

I vilken utsträckning får eleverna skapa samband mellan olika tidsdimensioner genom att använda en historisk referensram?

Här bedöms om undervisningen innehåller historiska kunskaper som anspelar på uppfattningar om dåtiden – uppfattningar som delas av många och som man i olika sammanhang förväntas känna till. Vidare bedöms om undervisningen innehåller kunskaper om historiska sammanhang som har lett fram till nuet. Kunskaper om historiska sammanhang kan öka elevernas förståelse för att samhället förändras av en mängd olika orsaker och att det påverkar förutsättningarna för eleverna själva och för deras omgivning. Erfarenheter från hela världen måste ingå i den historiska referensramen. Här bedöms även om undervisningen ger en kronologisk överblick. En grundläggande förståelse för kronologin i olika skeenden är en förutsättning för att kunna resonera om orsaker till, och konsekvenser av, förändringar i samhället.

Vidare bedöms om eleverna får använda adekvata begrepp kring en historisk referensram. Slutligen bedöms också vilket stöd eleverna får i form av tydliga beskrivningar och förklaringar samt om eleverna får diskutera och reflektera kring en historisk referensram.

Kunskaper om historia

Vid Skolinspektionens besök arbetar eleverna bland annat med högkulturer, antikens Grekland, imperialism och orsakerna till första världskriget. Det framgår av lektionsobservationer att undervisningen omfattar kunskaper om tidsperioder, händelser och personer i det förflutna. Vid intervjuer med elever och lärare samt av insänd dokumentation framkommer också exempel på att undervisningen behandlat historiska processer, till exempel urbanisering.

Historiska sammanhang

Av observationer och intervjuer med elever och lärare samt insänd dokumentation framgår att undervisningen innehåller många inslag om historiska sammanhang. Exempelvis har läraren vid en av de observerade lektionerna en genomgång, med stöd av en digital presentation, om orsakerna till första världskriget. Elever nämner i intervjuer att undervisningen bland annat behandlat varför Kreta under antiken inte hade murar, bakgrunden till att vissa länder hade kolonier samt vad upptäcktsresorna under 1400- och 1500-talen ledde till. Vidare nämner elever att undervisningen behandlat hur den ekonomiska krisen efter första världskriget påverkade utvecklingen i Tyskland och att Hitler kom till makten.

Insänd dokumentation omfattar bland annat exempel på uppgifter där eleverna uppmanas resonera kring konsekvenser, till exempel vilka konsekvenser den industriella revolutionen fick för hur människor bodde och levde sina liv och vilka följder av dessa historiska skeenden man kan se i dagens samhälle. Av lärarintervjun framkommer också exempel på att undervisningen i historia innehåller kontrafaktiska resonemang,

exempelvis instrueras eleverna att resonera kring frågan "om inte Hitler hade gått in i Ryssland, vad hade hänt då?"

Vidare framgår av lärarintervjun exempel på att undervisningen ofta tar fasta på händelser i nutiden, exempelvis konflikter som tas upp i nyheterna, och kopplar till den historiska bakgrunden.

Kronologisk överblick

Undervisningen i historia innehåller många inslag där eleverna får möjlighet att arbeta med samband mellan olika tidsdimensioner. Av intervjuer med elever och lärare samt observationer framkommer att undervisningen behandlar utvecklingslinjer inom bland annat politik, teknik, urbanisering och demokratisering. Elever nämner i intervju att man bland annat arbetat med kvinnors situation i Sparta och Aten och gjort jämförelser med kvinnors situation idag. I huvudsak görs jämförelser mellan dåtid och nutid. Av insänd dokumentation framgår något exempel på uppgifter där eleverna utifrån historisk kunskap ska förhålla sig till framtiden.

Användning av historiska begrepp kopplat till historisk referensram

Det framgår av observationer, intervjuer och insänd dokumentation att undervisningen omfattar användning av historiska begrepp kopplade till historisk referensram. Det gäller bland annat begrepp för att beskriva olika tidsperioder, men även analytiska begrepp som exempelvis förändring, orsak och konsekvens. Av lärarintervjun framkommer att lärare uppmanar eleverna att använda vissa historiska begrepp vid prov, vilket även framgår av skriftliga instruktioner, som Skolinspektionen tagit del av, där ord och begrepp listas som eleverna uppmanas använda. I insänd dokumentation framgår också exempel på uppgifter där eleverna uppmanas använda ämnesrelevanta ord och begrepp i sina svar.

Aktivt lärarstöd i form av tydliga beskrivningar och förklaringar samt diskussion och reflektion kopplat till historisk referensram

Vid de lektioner Skolinspektionen observerade under besöket, då undervisningen berör historisk referensram, arbetar eleverna med några undantag enskilt eller så leder läraren genomgångar i helklass. Skolinspektionen har också sett några exempel på arbete parvis eller i mindre grupper, exempelvis en uppgift om kolonialisering.

Av lektionsobservationer och intervjuer med elever framgår att lärarna inför ett nytt arbetsområde introducerar området, ofta med stöd av en digital presentation. Eleverna beskriver att de brukar få frågor att arbeta med och att lärarna följer upp elevernas förståelse under följande lektioner.

Det framkommer av intervjuerna med lärare och elever att det finns en variation mellan olika klasser och lärare på vilket sätt och hur frekvent eleverna får diskutera och reflektera i undervisningen. Av intervjuerna framgår att några lärare ibland använder modellen enskild reflektion, reflektion parvis och därefter gemensam diskussion i helklass.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att eleverna i hög grad får skapa samband mellan olika tidsdimensioner när undervisningen behandlar historisk referensram.

I vilken utsträckning får eleverna skapa samband mellan olika tidsdimensioner genom att kritiskt granska, tolka och värdera källor som grund för att skapa historisk kunskap?

Här bedöms om undervisningen ger en orientering i källkritiska metoder och att eleverna får öva på att ställa frågor till och värdera historiska källor. Den övergripande frågan är hur vi kan veta något om det förflutna. Kursplanen pekar ut såväl skriftliga källor som arkeologiskt material, platser och levande människors berättelser som källor till historisk kunskap. Genom att eleverna får komma i kontakt med historiskt källmaterial kan ämnet bli levande för dem. När de tolkar och värderar källorna arbetar de dessutom som historiker och är med och skriver historia. Elevernas historiemedvetande utvecklas när de lär sig något om det förflutna, samtidigt som de får en insikt i vetenskapliga metoder och kan reflektera över hur deras tolkningar färgas av egna erfarenheter och värderingar. Här bedöms också om undervisningen ger eleverna möjlighet att genom källorna leva sig in i förhållanden och värderingar som rådde förr, det vill säga utveckla historisk empati och föra etiska resonemang om och ifrågasätta handlingar och värderingar under tidigare perioder i historien.

Vidare bedöms om eleverna får använda adekvata begrepp för att kritiskt granska, tolka och värdera källor. Slutligen bedöms också vilket stöd eleverna får i form av tydliga beskrivningar och förklaringar samt om eleverna får diskutera och reflektera kring hur de utifrån en kritisk granskning, tolkning och värdering av källor kan skapa historisk kunskap.

Orientering i källkritiska metoder

Det framgår av lektionsobservationer och intervjuer med elever och lärare att eleverna får ta del av historiskt källmaterial, till exempel bilder och foton samt tidningsartiklar, dagboksanteckningar, brev och föremål. Eleverna får också ta del av muntliga källor, bland annat brukar skolan årligen ordna så att elever får möjlighet att träffa en överlevare från Förintelsen.

Av lektionsobservationer och intervjuer framgår att undervisningen innehåller vissa inslag då eleverna ges möjlighet att granska källors trovärdighet. Av intervjuer med elever och lärare framgår exempel på att elever fått arbeta med historisk källkritisk metod. Det gäller bland annat en inledande övning där den historiska källkritiken presenteras och eleverna får arbeta med analys av källor om Karl XII:s död. Eleverna redogör för att de fått jämföra källorna utifrån vilka av dem som är tillkomna närmast i tid med det inträffande samt "om de tog med bara sitt eget", det vill säga att eleverna värderat källorna utifrån samtidighets- och tendenskriteriet.

Vid några av de observerade lektionerna berör läraren historisk källkritisk metod och hur en historiker arbetar. Av samtal med lärare framgår också att någon lärare inför en

uppgift gått igenom källkritiska kriterier såsom samtidighets-, tendens- och äkthetskriteriet och att eleverna i den följande uppgiften själva fått söka information och värdera sina källor. I den observerade undervisningen görs dock ingen tydlig skillnad mellan historieämnets och andra ämnens källkritiska metoder.

Det framgår också av intervjuer med elever och lärare att inte alla elever fått ta del av undervisning som gett dem en orientering i historieämnets källkritiska metoder. Historiska källor används i undervisningen, men av intervjuer med elever och lärare framgår att det främst sker för att illustrera ett historiskt skeende.

Använda och tolka källor för att utveckla historisk empati

Av elev- och lärarintervjuer framgår något exempel på att undervisningen gett eleverna möjlighet att använda och tolka källor för att utveckla historisk empati. Eleverna nämner bland annat att de genom att ta del av samtida bilder från den aktuella tiden fått försöka leva sig in i hur det var att leva som jude under andra världskriget. Vidare beskriver eleverna att de fått ta del av texter om hur det var att leva i en skyttegrav.

Vid en av de observerade lektionerna arbetar eleverna med en uppgift om folkmord, Förintelsen respektive Gulag, där de bland annat genom att ta del av texter och bilder ges möjlighet att leva sig in i förhållanden som rådde förr.

Användning av historiska begrepp kopplat till att kritiskt granska, tolka och värdera källor

Av lektionsobservationer, insänd dokumentation och intervjuer framgår få exempel på att eleverna fått använda begrepp kopplade till att kritiskt granska, tolka och värdera källor som grund för att skapa historisk kunskap. Elever och lärare nämner uppgiften om Karl XII:s död (se Orientering i källkritiska metoder). Vidare framgår av samtal med lärare att någon lärare introducerat källkritiska begrepp såsom samtidighets-, tendens- och äkthetskriteriet.

Aktivt lärarstöd i form av tydliga beskrivningar och förklaringar kopplat till att kritiskt granska, tolka och värdera källor samt diskussion och reflektion kopplat till att kritiskt granska, tolka och värdera källor

I den undervisning Skolinspektionen tagit del av förekommer få exempel på att eleverna får granska, tolka och värdera källor. Vid dessa tillfällen arbetar eleverna huvudsakligen enskilt, det gäller till exempel en uppgift om folkmord. Det framgår inte av observationerna eller lärarnas skriftliga instruktioner att eleverna får ett aktivt lärarstöd i form av tydliga beskrivningar och förklaringar på detta område.

Av insänd dokumentation och intervju med rektorn framgår att resultaten av det nationella provet i historia som genomförts vid skolan visar att skolan behöver utveckla undervisningen vad gäller bland annat källkritik samt att detta är ett utvecklingsområde på skolan under läsåret 2014/2015. Skolan genomfört en studiedag för lärarna om

historiebruk och källkritik. Lärarna har också, enligt rektorn, var för sig påbörjat arbete med att utveckla sin undervisning vad gäller historisk källkritik.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att undervisningen i ganska låg grad innehåller inslag som ger eleverna en orientering i historieämnets källkritiska metoder. Eleverna får i viss grad skapa samband mellan olika tidsdimensioner genom att använda och tolka källor för att utveckla historisk empati.

I vilken utsträckning får eleverna skapa samband mellan olika tidsdimensioner genom att reflektera över sin egen och andras användning av historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv?

Här bedöms om undervisningen ger eleverna möjligheter att reflektera över sin egen och andras användning av historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv. Vidare granskas om undervisningen innehåller moment kring hur historia kan användas för olika syften och förståelse för hur historiska berättelser används i samhället och i vardagslivet. Historieskrivningen är inte neutral utan görs utifrån något syfte eller i ett specifikt sammanhang. Historia kan vara ett verktyg både för enskilda individer och för grupper att formulera hur de vill uppfattas och vad de vill göra genom att berätta om det förflutna. Historia kan också användas för att skapa familjesammanhållning eller etablera identiteter baserade på till exempel klass, genus, etnicitet, generation eller nationell tillhörighet. Med kunskaper om detta får eleverna möjlighet att upptäcka och förstå när och hur historia används för att påverka människor i olika sammanhang. Vidare bedöms om eleverna får använda adekvata begrepp för att reflektera över sin egen och andras användning av historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv. Slutligen bedöms också vilket stöd eleverna får i form av tydliga beskrivningar och förklaringar samt om eleverna får diskutera och reflektera kring hur de och andra använder historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv.

Hur spår av historien kan tolkas

Vid en av de observerade lektionerna arbetar eleverna med en uppgift där de ska resonera om varför vissa gator på orten är uppkallade efter historiska personer. Av elevintervjuer framgår att undervisningen också behandlat spår av historien i närsamhället i samband med ett jubileum i kommunen, som bland annat omfattat stadsvandringar. Vidare framgår av lärarintervjun exempel på att undervisningen tagit upp hur spår av historien kan ses i exempelvis idrottsföreningars klubblogotyper.

Hur historia kan användas för att skapa eller stärka gemenskaper och nationella identiteter

Lektionsobservationerna visar på flera exempel där undervisningen behandlar hur historia kan användas för att stärka gemenskaper och nationella identiteter. Detta nämns vid lärarens genomgång under några av de observerade lektionerna, exempelvis

då läraren under en lektion tar upp bilden av Gustav Vasa så som den framställs i den krönika kungen själv beställde.

Av observationer och intervju med lärare framgår att undervisningen tagit upp idrottsklubbars användning av historiska referenser i sina emblem för att stärka gemenskaper. Av elevintervjuer framgår också exempel på att undervisningen tagit upp hur historia använts i politisk propaganda, exempelvis i Nazityskland. Vidare framgår av intervju med lärare exempel på att undervisningen tagit upp hur bilden av historiska personer eller händelser är beroende av ur vilken persons eller grupps perspektiv personen eller händelsen skildras.

Hur historia använts och används i samhället och i vardagslivet

Av lektionsobservationer framgår några exempel på att undervisningen tar upp att historia kan användas av olika skäl och för olika syften. Exempelvis håller läraren en genomgång med stöd av en digital presentation om historiebruk och ger exempel på olika syften för att använda historia, bland annat vetenskapliga, existentiella, moraliska och ideologiska syften. Eleverna får därefter en uppgift där de ska resonera kring syftet med att ha vissa historiska personer på de sedlar som ska införas 2015, i uppgiften ingår även att jämföra motiven på sedlarna med vad som finns på de nuvarande sedlarna.

Användning av historiska begrepp kopplat till användning av historia

Av lektionsobservationer och insänd dokumentation framgår något exempel på att eleverna får använda historiska begrepp kopplade till användning av historia, exempelvis identitet, existentiell, ideologi. Detta görs i samband med uppgiften om historieanvändning och nya sedlar.

Aktivt lärarstöd i form av tydliga beskrivningar och förklaringar kopplat till användning av historia

Vid de observerade lektionerna som behandlar användning av historia förekommer inslag där eleverna får stöd i form av skriftliga och muntliga beskrivningar och förklaringar.

Av insänd dokumentation och intervju med rektorn framgår att resultaten av det nationella provet i historia som genomförts vid skolan visar att skolan behöver utveckla undervisningen vad gäller bland annat användning av historia samt att detta är ett utvecklingsområde på skolan under läsåret 2014/2015.

Diskussion och reflektion kopplat till användning av historia

Av lektionsobservationer framgår några exempel på att eleverna får diskutera och reflektera över användning av historia. Det gäller bland annat uppgiften om nya sedlar där eleverna arbetar i mindre grupper.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att eleverna i viss grad får skapa samband mellan olika tidsdimensioner genom att reflektera över sin egen och andras användning av historia

Allmändidaktik

En framgångsrik undervisning som leder till att eleverna når goda studieresultat kan inte beskrivas i endimensionella termer. Det är kvaliteten i lärarens kombinerade kunskaper, förmågor och handlingar i varje unik undervisningssituation som skapar förutsättningar för elevers lärande och kunskapsutveckling. Utifrån forskningsöversikten Utmärkt undervisning¹ går det dock att peka ut några specifika kompetenser hos läraren som visat sig ha stor betydelse.

Lektionsobservationer och intervjuer med elever och lärare visar att lärarna i historia generellt skapar en trygg och stödjande lärandemiljö. Det finns goda exempel på hur lärare har positiva förväntningar på eleverna och stöttar deras självtillit. Det finns dock en variation mellan undervisningsgrupperna, i den undervisning som Skolinspektionen observerat, vilket innebär att det i vissa grupper inte sker ett aktivt arbete för att erbjuda alla elever talutrymme och för att skapa ett tillåtande klimat där eleverna känner sig trygga och uppmuntrade att delta i samtal i undervisningen.

Observerade lektioner har i ganska hög grad en tydlighet i mål, innehåll och struktur. Det framgår dock inte alltid av observerade lektioner hur lärarna anpassar undervisningen i historia efter eleverna i gruppen så att alla elever får det stöd de behöver. Under de lektioner som observerats förekommer få inslag av uppföljning, återkoppling och reflektion över lärandet, till exempel i form av formativ bedömning eller så att eleverna får reflektera över undervisningen och sitt eget lärande i förhållande till de ämnesspecifika förmågorna och kunskapskraven i historia.

Syfte och frågeställningar

Flera historiedidaktiska studier pekar på att det finns brister i undervisningen och i elevernas färdigheter när det gäller att skapa sammanhang mellan tidsdimensionerna dåtid, nutid och framtid när de olika förmågorna i ämnet historia behandlas. Detta är en viktig aspekt av det som handlar om historieämnets syfte – att utveckla elevernas historiemedvetande, och därför en central kvalitetsaspekt av undervisning i historia i grundskolan. Granskningens syfte är med bakgrund i detta att granska om undervisningen i historia i grundskolan utformas så att eleverna får möjlighet att skapa förmågespecifika samband mellan tidsdimensioner, det vill säga knyta samman olika tidsdimensioner, till exempel dåtid till nutid och framtid, när de använder en historisk referensram, arbetar med källor, reflekterar över historieanvändning och använder historiska begrepp.

¹ Håkansson, Jan & Sundberg, Daniel (2012). *Utmärkt undervisning: framgångsfaktorer i svensk och internationell belysning*. 1. utg. Stockholm: Natur & Kultur

För att uppfylla syftet ska följande frågeställningar besvaras:

1. Innehåller undervisningen moment och uppgifter där eleverna får skapa samband mellan olika tidsdimensioner genom att:

- a) använda en historisk referensram som innefattar olika tolkningar av tidsperioder, händelser, gestalter, kulturmöten och utvecklingslinjer?
- b) kritiskt granska, tolka och värdera källor som grund för att skapa historisk kunskap?
- c) reflektera över sin egen och andras användning av historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv?
- d) använda historiska begrepp för att analysera hur historisk kunskap ordnas, skapas och används?

2. Får eleverna stöd i historieundervisningen generellt, och i synnerhet för att skapa samband mellan olika tidsdimensioner, genom att de får:

- a) ett aktivt lärarstöd i form av tydliga beskrivningar och förklaringar?
- b) diskutera och reflektera?

Frågeställning 1a–1d fokuserar på *vad* historieundervisningen innehåller, och bygger på kursplanens uppfattning om att de fyra förmågorna historisk referensram, källhantering, historieanvändning och historiska begrepp tillsammans utvecklar elevernas historiemedvetande.

Frågeställningarna 2a–2b fokuserar på *hur* historieundervisningen genomförs och knyter an till Skolinspektionens modell för undervisningsgranskning. Fråga 2a tar fasta på om läraren är tydlig och konkret när det gäller att beskriva och förklara olika saker för eleverna, i synnerhet vad det innebär att knyta ihop olika tidsperioder genom förmågorna. Fråga 2b tar fasta på om eleverna får ge uttryck för och utbyta tankar och resonemang – enskilt eller i grupp med andra elever och läraren. Det ska framhållas att frågorna 2a och 2b även avser historieundervisningen generellt, det vill säga även i de fall eleverna *inte* får skapa tidssamband genom förmågorna.

Metod och material

I Skolinspektionens modell för granskning av undervisning ingår olika datainsamlingsmetoder: intervjuer, dokumentstudier, statistik, observationer och enkäter. De underlag som samlats in inför och under Skolinspektionens besök på skolan analyseras sedan av de inspektörer som genomfört besöket varpå dessa redovisar sina bedömningar av i vilken grad undervisningen i historia lever upp till kursplanens krav i ett beslut och i denna rapport.

Rapporten är disponerad utifrån de tre inledande ämnesspecifika förmågor som beskrivs i kursplanen. Förmågan att använda adekvata begrepp i relation till de tre inledande förmågorna behandlas i respektive delavsnitt. För att eleverna ska kunna utveckla en historisk referensram och förståelse för hur historia skapas och används behöver de

tillgång till ett ämnesspråk. Begreppen är verktyg som kan användas genomgående i all undervisning och bidra till fördjupad förståelse för ämnets centrala frågeställningar. I kursplanen finns två typer av begrepp, *tidsrelaterade begrepp* som knyter an till epoker eller specifika tidsperioder och *övergripande begrepp* som fungerar som analysverktyg genom att de belyser grundläggande historiska frågeställningar som är relevanta för de tidsperioder man studerar.